

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

Ніна Полетун

ПРО ГОГОЛЕВОГО ДІДА

Нещодавно в архіві відшуканий цікавий документ, що стосується родини нашого видатного письменника Миколи Васильовича Гоголя, зокрема його діда Опанаса Дем'яновича Гоголя.

Він народився 1738 року, закінчив семінарію у Глухові і Києво-Могилянську академію, але священницького сану не прийняв і в січні 1756 року став полковим писарем, а через півтора року — військовим канцеляристом при полковій миргородській канцелярії.

Дід Гоголя жив у катерининські часи, коли найінтенсивніше відбувалася інтеграція всього соціально-культурного буття Малоросії в рамках імперії, і він уже не міг обмежуватися натяками на походження із «польської нації», а повинен був активно пробиватися до правлячого стану. Цьому сприяла і важлива подія у його житті — одруження з Тетяною Лизогуб.

Скромний військовий канцелярист полкової канцелярії Опанас Гоголь-Яновський був людиною освіченою: умів читати і писати російською, німецькою, латинською і грецькою мовами. У сімдесятих роках він був домашнім учителем у знатній і багатій сім'ї Лизогубів, закохався у свою ученицю, молодшу від нього років на двадцять і, незважаючи на різницю у віковій і соціальному стані, одружився з нею всупереч волі батьків. У сім'ї Гоголів побутувала легенда, ніби молодята довго поневірялися без коштів, більше десятка років чекали дитини тощо. Правда з цього лише те, що між ними було щире кохання, що по дорозі втікачів пограбували і що якийсь час вони жили досить бідно. Першою пожаліла молодих мати і виділила доньці село з посполитими. Через рік, у 1777 році у них народився син Василь, а ще через три роки Опанас Гоголь-Яновський одержав від тестя за жінкою придане — кілька десятків дворів у селі Калиберда, містечко Бубново і хутір Купчинський.

Таким чином, Опанас Гоголь-Яновський увійшов у сім'ю, яка мала визнаний родовід і розгалужені родинні зв'язки з українською знаттю. У Чернігові досі стоїть прекрасний архітектурний пам'ятник-будинок полковника Якова Лизогуба, пізніше — приміщення полкової канцелярії. Славетний пан, обиватель конотопський і полковник чернігівський Яцько Кобизенко, або Яків Лизогуб, був і за Дорошенка, і під час Петрового походу на Азов наказним гетьманом козацького війська. Він оженив сина Юхима на Дорошенковій дочці; внук його одружився з дочкою гетьмана Івана Скоропадського. Бабка Гоголя, Тетяна Семенівна Лизогубиха, була, отже, з гетьманського і полковницького роду, та й по матері вона походила із «значної» полковницької родини Танських.

Поселившись із дружиною на хуторі Купчинському, Опанас Гоголь-

Яновський назвав збудоване тут помістя Василівкою на честь сина Василя, а хутір — Яновщиною. Але володіти кріпаками він міг, лише будучи дворянином Російської імперії.

Звичайно, прагнення одержати дворянство мало і престижну основу. Дворянин мав право на особливий мундир, і в цьому мундирі юридично він міг без запрошення з'явитись навіть на придворний бал.

Імператор звертався на «ти» до кожного підданого, але звичай забороняв йому особисто ображати дворянина.

Протягом 18 століття українська старшина боролася за право увійти до російського дворянства, і лише після ліквідації полкового устрою і політичної автономії Малоросії вона одержала юридичні норми для запису в дворянські родові книги.

Тяжба Опанаса Гоголя за дворянство триває кілька років. Архівні документи дають змогу зробити висновок, що він був занесений до алфавітного списку дворян Золотоносського повіту ще в 1786 році. 20 грудня 1787 р. предводитель дворянства Золотоносського повіту бунчуковий товариш Максимович у своєму рапорті на ім'я губернського предводителя дворянства Київського намісництва повідомляв про необхідність внесення змін до цього списку, тому що в квітні 1787 р. Опанас Гоголь отримав чин секунд-майора. Наводимо текст запису з необхідними змінами:

«Афанасий Демьянов сын Гоголь Яновский, лет 49 женат на дочери бунчукового товарища Симеона Лизогуба Татьяне, детей имеет одного сына корнетом лет 7.

По последней 1782 года ревизии состоит уезда Лубенского в селе Кононовке наследственных мужеска пола 2, женска 1, в приданое получены уезда Золотоношского селе Келеберде мужеска пола 63, женска — 59, уезда Голтвянского хутора Кунчина мужеска—77, женска—69 душ.

Живет уезда Золотоношского в селе Келеберде. Секунд-майор в отставке».

Автограф: «секунд-майор Афанасий Гоголь».

(Держархів Чернігівської області. — Ф. 133. Оп. 1. — Спр. 8. Арк. 550, 553.)

У 1792 році Опанас Гоголь-Яновський і його рід були внесені в першу частину дворянської родовідної книги.

